

DAGENS FRÅGOR

Statligt auktoriserade partier

I och för sig kan väl knappast någon ha blivit förvånad, då regeringen lade fram sin proposition om parti-stöd. Sällan har en politisk fråga så länge »legat i luften» som partistödet. Det började med att de politiska ungdomsförbunden fick ett visst stöd 1957. Senare har detta utvidgats kraftigt, så att de politiska ungdomsförbunden i dag i realiteten är beroende av allmänna medel för att kunna utöva sin verksamhet. Högerpartiet och dess ungdomsförbund satte sig på tvären, inom folkpartiet var meningarna delade, medan övriga partier med för-tjusning anammade statsstödet. Därefter har följt allmänna medel för att bestrida kostnaderna för valsedlar, och i stort har det rätt enighet om det lämpliga i att riksdagskanslierna bör få statsbidrag för att kunna utöva sina utredande funktioner. Stegvis har utvecklingen drivits mot partistöd i en eller annan form.

På allvar uttalades sympatier för direkt partistöd först av de unga folkpartisterna. Därefter uppenbarades Ny Tids svårigheter — och pressutredningen tillsattes. Med rätta har pressutredningen betraktats som ett socialdemokratiskt beställningsarbete. Det var inte heller något gediget resultat som åstadkoms. Hafsigt och slarvigt presenterade utredningen sitt material i största hast, och det var inte förvånande att remissinstanserna praktiskt taget undantagslöst tog avstånd från utredningens huvudförslag. Men detta spelade mindre roll. Avsik-

ten var uppenbarligen att få till stånd ett alibi i form av en utredning, så att regeringen kunde anse sig ha fria händer. Från politisk utgångspunkt var därför LO:s remissvar det intressantaste. Fackföreningsrörelsen har ju ensam stått för de enorma underskott, som den socialdemokratiska pressen dragits med — i genomsnitt 25—30 milj. kr årligen under senare tid. LO sade nej till pressutredningens huvudförslag och gick i stället på hr Hanssons i Skegrie (cp) förslag om ett direkt partistöd. Därmed var saken i praktiken avgjord, och det var endast att vänta på en proposition i enlighet med LO:s direktiv.

Utgångsläget för partierna har varit i hög grad olika. Centerpartiet torde vara det parti, som stödet från jordbrukets ekonomiska organisationer till trots haft det sämst ställt. Centerpartiet har också från början varit ivrigast då det gällt statsstöd. Redan i slutet av 1950-talet motionerade professor Sten Wahlund om att staten skulle lämna bidrag till partiernas valrörelser. De ekonomiska bekymren torde ha varit i huvudsak lika stora för såväl partiorganisationen som för cp-pressen.

Socialdemokraterna har vad det gäller sin partiorganisation varit relativt lyckligt lottade tack vare de medel som flyter in på grund av kollektivanslutningen. Men pressen har varit ett sorgebarn, och det är förhållandena inom A-pressen som drivit fram kravet på statsstöd.

Folkpartiet har varit delat. Organi-

sationen är svag och behöver pengar, medan pressen klarar sig utan subventioner. I principiellt hänseende var man inom folkpartiet ursprungligen emot statsstöd och motionerade på sin tid tillsammans med högerpartiet om avslag till folkomröstningskommittéerna, då man såg en fara i »statsunderstödd partipolitisk propaganda». Successivt, måhända till följd av trycket från de mera principlösa ungliberalerna, har emellertid motståndet luckrats upp.

Högerpartiet har av principiella skäl hela tiden sagt nej till statsstöd åt vare sig de politiska ungdomsförbunden eller partierna. Högerpressen klarar sig hyggligt och uppbär inte några subventioner, sedan rationaliseringskvasten på 50-talet sopat hårt bland de icke bärkraftiga tidningsföretagen. Partiorganisationen däremot har liksom folkpartiorganisationen det betydligt svårare och skulle i och för sig vara betjänt av varje tillskott. De principiella skälen har emellertid varit och är sannolikt alltjämt avgörande.

Kommunisterna åter torde tacksamt anamma varje slag av statsbidrag. Det innebär för dem inte bara en kassaförstärkning utan också att partiet blir så att säga mera salongsfärdigt, »statligt auktoriserat», något som ytterligare underlättar hr Hermanssons uppräsningsförsök av den gamla Moskvafilialen.

Sammanfattningsvis kan det alltså sägas, att socialdemokraterna behöver statsbidrag i första hand till sin press, medan de borgerliga partierna främst behöver rusta upp sina organisationer.

Den i propositionen föreslagna fördelningen av de 23 milj. kr, som nu skall delas ut, är givetvis helt godtycklig. Något grundbidrag som när det gäller ungdomsorganisationerna är det inte fråga om. Det skulle ge de borgerliga partierna ett övertag gent-

emot socialdemokraterna men skulle också, det skall villigt medges, låsa fast partistrukturen ännu mer. Att fördela stödet i proportion till antalet riksdagsmandat är *en* möjlighet — en annan vore att fördela medlen i förhållande till de i riksdagen representerade partiernas väljarstyrka. Den senare metoden skulle emellertid ge kommunisterna favörer — och hur groteskt det än är att skattemedel skall tillfalla detta parti, kan regeringen säkert räkna på sympatier då det gäller att ge kommunisterna så *litet* som möjligt. För MbS-aren hr Rubin har man dessutom konstruerat en specialregel. Det räcker inte med att ha fått mandat i riksdagen, dessutom krävs två procent av rösterna vid senaste andrakammarval. MbS hade blott 1,5 %. Men kanske hr Hedlund blir villigare att släppa in Rubin i cp-gruppen nu, då det visar sig att han skulle medföra 60 000 kr i boet. Hr Hedlund har ju alltid betraktats som en realiteternas man.

Också det »kommunala sambandet» återkommer i konstruktionen. Eftersom villkoren för att få del av statsbidragen baserar sig på resultatet av de senaste andrakammarvalen, borde i logikens namn endast andrakammandatanden ha blivit »bidragsberättigade» men till andrakammandatanden lägger man helt lugnt partiernas mandat i första kammaren, vilket ju ökar socialdemokraternas andel.

Det är uppenbart, att det föreslagna partistödet högst avsevärt kommer att förändra förutsättningarna för demokratiens funktioner. En författningsändring skulle sannolikt betyda oerhört mycket mindre än denna statliga auktorisation av partiväsendet. Den enskilde medborgaren, som redan har haft svårt att hävda sig i den svenska demokratin, kommer i fortsättningen att på nåd och onåd vara utlämnad till partierna, och inom dessa kommer partibyråkratien att kunna göra

sig bred på de enskilda förtroendemännens bekostnad. Vi riskerar att få ett bossystem med demokratien förvandlad till en skendemokrati. Det kommer att finnas differenser mellan partierna men det idémässiga innehållet riskerar att alltmera suddas ut. Partierna kommer att bli en sorts halvstatliga institutioner, nödvändiga för att samhället skall fungera, men med partier som bygger på övertygelse och förmåga att ingjuta entusiasm i sina anhängare kommer det att bli slut. Och naturligtvis blir det inte lika angeläget med ett maktskifte för oppositionen längre — eller kanske rättare för partibyråkratierna inom oppositionen. Man har ju ändå sitt på det torra under förutsättning att antalet mandat inte minskar alltför kraftigt och därmed finansieringskällan hotar att sina.

Det föreslagna stödet räcker dock på intet sätt för att finansiera partiernas verksamhet. Det dubbla skulle sannolikt behövas för att man skulle kunna täcka dagens kostnader för enbart organisationerna. För den skull kan man med rätt stor sannolikhet vänta sig, att partistödet kommer att stiga snabbt i höjden under de närmaste åren. Socialdemokraternas 11,5 milj. förslår knappt att täcka underskottet för Stockholms-Tidningen. Helt visst kommer andra tidningar att kräva sitt och den socialdemokratiska partiorganisationen också för den delen, som väl med en viss oro kommer att iakttaga hur de borgerliga partierna rustar upp sina organisationer, allt under förutsättning att icke de hittillsvarande finansieringskällorna sinar för dessa. Men när det blir aktuellt att ytterligare rusta upp organisationen i fortsättningen, är det uppenbart, att det kommer att te sig betydligt enklare att åstadkomma en motion till riksdagen än att prestera ett program som får de egna anhängarna att offra något av egna medel.

Just av detta skäl vore det rimligare, som framhållits i Sv. T. nr 1/1965, att i stället ge medborgarna rätt till skatteavdrag för medlemsavgift till ett politiskt parti, maximerad till förslagsvis 200 kr. Det skulle leda till en ökad avgiftsfinansiering av partierna, i princip en sund utveckling, som också sannolikt skulle kunna leda till ökat politiskt intresse från människornas sida. När människorna inte längre genom sitt medlemskap önskade vidmakthålla ett speciellt parti, skulle det inte heller, som nu kommer att bli fallet, på konstlade vägar — genom statsstöd — hållas på fötter. Det är glädjande, att man inom högerpartiet synes ha tagit upp detta förslag till beaktande.

Men det är föga sannolikt, att majoriteten kommer att acceptera ett sådant system. Kan försörjningssamhället komma längre än då till och med de politiska partierna, bärarna av den fria opinionen, av människornas egna viljor, garanteras sin försörjning med statsmedel? Man kan undra vad en tidigare generations politiska ledare, det demokratiska genombrottets förkämpar, skulle ha sagt om saken: Staaff, Branting eller för den delen Pehrsson i Bramstorp? Sannolikt skulle de säga, att risken är stor för att demokratien skall sättas på undantag?

Det kommunala sambandet

Det vore en överdrift att påstå att länsdemokratiutredningens betänkande om författningsfrågan och det kommunala sambandet emotsetts med spänning och förväntan. Alla visste på förhand resultatet. Som förutsetts blev också den socialdemokratiska majoritetens ståndpunkt att ett kommunalt valtekniskt samband är ett oeftergivligt krav vid en författningsreform. Vilken annan slutsats hade varit möjlig? Utredningsuppdraget var ju knappast att

betrakta som ett uppdrag att utreda utan fastmer en uppgift att finna argument för en av regeringen redan intagen ståndpunkt. Överraskande är möjligtvis att argumentationen blivit så erbarmligt svagt underbyggd och att motiveringarna för indirekta val och successiv förnyelse inte nämnvärt förändrats sedan 1800-talets författningsdebatter.

Betänkandets innebörd är att de socialdemokratiska ledamöterna tror att valdeltagandet i rena kommunalval skulle bli lägre än vid riksvalet, vilket betraktas som »politisk ohälsa». De tror vidare att rikspartiernas intresse att engagera sig i de rena kommunalvalen skulle minska, vilket kunde leda till uppkomsten av lokala partier och en kommunal självstyrelse som inte tar »skälig hänsyn till riksintresset».

Av dessa skäl finner utredningsmajoriteten det vara ett oeftergivligt krav med ett kommunalt samband. Det kan åstadkommas genom bibehållande av nuvarande tvåkammerssystem eller genom en enkammare där en del av riksdagsmännen valts på indirekt väg av de kommunala församlingarna. Som en tredje möjlighet att manifesteras sambandet nämns också en gemensam valdag för riksväl och kommunalval.

Det bekymrar sedan föga utredningsmajoriteten att en kommunal självstyrelse i ordets egentliga bemärkelse därmed raseras och att väljarna — åtminstone vad de två första modellerna beträffar — aldrig helt och fullt vid samma tillfälle får avgöra riksdagens sammansättning. Det är tvärtom så att kommunal självstyrelse av utredarna anses värdefull endast under den förutsättningen att kommunerna handlar i enlighet med riksstyrelsens intentioner. Kraven på direkt demokrati vid riksdagsvalen avfärdar utredningsmajoriteten med att »framhålla att det ingalunda är självklart att det i och för sig naturliga önskemålet att väljaropinionen vid varje

valtillfälle ska slå igenom till 100 %, förtjänar företräde framför andra demokratiskt viktiga synpunkter.»

Den matta pressreaktionen som följde på betänkandet beror förmodligen inte enbart på den väntade upplösningen. Det finns tyvärr också risk att det inför argument av det slag, som utredningen presenterat spritt sig en resignation i vida led. Går det att föra en meningsfull författningsdebatt när man på socialdemokratiskt håll medvetet synes driva in författningsfrågan i en återvändsgränd? Ingen kan med ärligt uppsåt påstå att det kommunala sambandet är ett uttryck för en medveten författningspolitisk idéuppfattning och en strävan till en utbyggd och fördjupad demokrati. Vad sambandstanken tycks återspegla är beklagligt nog en strävan att garantera det socialdemokratiska regeringsinnehavet.

När författningsutredningen tillsattes år 1954 fanns det en allmän uppfattning om behovet av en reform som tog hänsyn till den praxis som utvecklats och som innebar en anpassning till det moderna samhället. Inte minst ansågs det önskvärt och nödvändigt att åstadkomma en klarare åtskillnad mellan kommunala och rikspolitiska val. De tre borgerliga partierna anslöt sig också på ett tidigt stadium till kravet på en direktvald enkammare och självständiga kommunalval. Den uppfattningen måste även ha delats av den nuvarande socialdemokratiska regeringen som gav författningsutredningen dess direktiv — utredningsuppdraget gällde nämligen en direktvald enkammare. Att detta skulle ha varit den socialdemokratiska uppfattningen kan inte heller anses så märkligt om man betänker att socialdemokraterna av tradition hävdade den direkta demokratin och redan från början varit motståndare till den indirekt valda första kammaren. En bred upplutning kring denna grundtanke kan

således anses ha förelegat vid tiden för författningsbetänkandets framläggande. Sambandstanken var — och är — främmande för den syn på folkstyrelsen som växt fram under de senaste årtiondena.

I det läget — till allas överraskning och uppenbarligen till stor förvirring även för regeringskretsen — framkastade statsminister Erlander kravet på ett kommunalt samband. Hur pass lite resonans som det kommunala sambandet haft även inom socialdemokratins framgick av de förvirrande och motstridiga uttalanden som gjordes på regeringshåll. Därom vittnar också den socialdemokratiska pressens svårigheter att följa med i svängarna. Det var svårt att på ett trovärdigt sätt helt plötsligt göra gällande att riksstyrelsens funktionsduglighet är beroende av en sammanblandning mellan riks- och kommunalpolitik. Att det kommunala sambandet behövdes för att tillförsäkra riksdagen kommunalpolitiskt erfarna och beprövade kommunalmän var för övrigt ett argument som försvann rätt snart ur debatten, när det visat sig att den direktvalda andra kammaren utgjordes av procentuellt flera kommunalmän än den »sambandsvalda» första kammaren.

I en polemik mot socialdemokratiska ungdomsförbundets ordförande, Ingvar Carlsson — en av Erlanders s. k sambandspojkar — fastslog Aftonbladet (den 21 juli 1964) följande:

»Vad frågan gäller är inte detta självklara att det bör finnas någon ömsesidig solidaritet staten och kommunerna emellan. Vad det gäller är om väljarna skall få förtroende att själva välja samtliga riksdagsmän eller om en del liksom nu skall väljas av landstingen. Vi anser att de bör få det förtroendet.»

Tidningen hävdade att det verkligen inte är ologiskt att man i ett kommunalval väljer kommunalmän och i ett riksdagsval riksdagsmän och avslutade

ledaren med följande underbetyg för socialdemokratins nya djärva mål på författningsområdet: »Slutligen finner vi det bedrövt att socialdemokratiska ungdomsförbundets ordförande, som borde ha varit en av pådrivarna när det gäller att få till stånd en modern demokratisk författning, så engagerat sig för bevarandet av ett av de mest konservativa inslagen i vår författning.»

Sanningen i detta konstaterande har länsdemokratiutredningen inte kunnat rubba. Den har endast givit ett nytt belägg för ointresset på ledande socialdemokratiskt håll för en författningsreform som inte ger socialdemokratins största möjliga garanti för ett fortsatt regeringsinnehav.

Träffpunkt A

Den socialdemokratiska arbetarrörelsen omfattar ju som bekant en mängd olika organisationer med vitt skilda verksamhetsområden, alltifrån partiet, fackföreningsrörelsen och SSU till Unga Örnar, KF och Folksam, för att blott nämna några namn ur högen. Den socialdemokratiska arbetarrörelsen utgör en betydande maktfaktor just genom sina rika förgreningar på olika verksamhetsfält och den saknar motsvarighet som reell maktfaktor på oppositionssidan. För ett år sedan gav Svensk Tidskrift i en ledare (nr 7—64) en översikt över den socialdemokratiska maktapparat. Nu är det socialdemokratins tur att ta fasta på hur arbetarrörelsen ser ut i dag och sambandet mellan dess olika grenar. Man gör det i form av en brevkurs, »Träffpunkt A» som — karakteristiskt nog — utarbetats i samarbete mellan LO, ABF och Brevskolan. Även om denna brevkurs i första hand är avsedd att täcka ett internt informationsbehov inom arbetarrörel-

sen om dess många förgreningar, finns det all anledning att dra fram den i ljuset och visa upp den även för andra än invigda socialdemokrater. Det finns desto större skäl härtill, då man har rätt att förutsätta att vad som här uttalas måste uppfattas som auktoritativa uttalanden om hur arbetarrörelsen ser på sig själv och på dagens svenska samhälle.

Här skall blott ges några axplock ur den märkliga förkunnelse som Träffpunkt A lyckas prestera. Till det obehagligaste i framställningen hör ett drag av pösig självbelåtenhet med den egna rörelsen: »... idag står socialdemokratin sedan lång tid som den alltmer dominerande samlingspunkten för de framstegsvänliga grupperna i det svenska samhället.» Till de »progressiva» dragen hör väl då också det kommunala sambandet och projektet om statligt presstö!

Påfallande är också den betydelsefulla roll som man vill tillskriva kooperationen och att man förutser att samarbetet mellan KF och arbetarrörelsens övriga delar skall komma att växa i framtiden. I det sammanhanget skiner det också fram en hårt föraktfull attityd mot enskild företagsamhet. Efter att ha räknat upp de stora affärskedjorna Konsum, Tempo och Epa förklarar man helt sonika: »Konsum-Domus är folkets egna företag, de andra vanliga privatkapitalistiska.» I ett annat sammanhang konstateras det att »Det är ingen enskild person som stoppar pengar i fickan som ett resultat av kooperativ verksamhet.» Naturligtvis antyds det inte med ett ord att det är i hägnen av den fria företagsamheten, som vi i Sverige byggt upp vår ekonomi och vårt nuvarande välstånd.

Ett annat område som ägnas stor uppmärksamhet i Träffpunkt A är vad man kallar arbetarrörelsens ungdomsarbete, d. v. s. SSU och Unga Örnar. Uppenbart är att man fäster stor vikt

vid rörelsens rekryteringsproblem. Det är att märka att den skenbart oskyldiga barnorganisationen Unga Örnar, där partipolitisk propaganda säges vara utesluten, ändå är avsedd att utgöra en rekryteringsbas för SSU. Då SSU:s politiska engagemang torde vara obestridligt, skulle därför Unga Örnars brist på rent politisk verksamhet mer kunna ses som en praktisk avväggningsfråga. Men frågan är om inte förhållandet är subtilare än så. Ty det framgår av texten i Träffpunkt A att det knappast ändå är så helt med Unga Örnars politiska neutralitet. »I verksamheten kan ändå ingå former som överensstämmer med arbetarrörelsens idéer.» En försiktig socialistisk indoktrinering med andra ord. Och man är väl medveten om det betydelsefulla i att starta tidigt, att börja påverka människor i mycket unga år. »Som bekant spelar emellertid intryck och impulser som man får under barnaåren en avgörande roll för inställningen till samhället, med människorna och tillvaron i övrigt... Det får anses som en viktig uppgift för arbetarrörelsen som helhet att ge ett verksamt stöd åt den organisation som verkar för att barnen tidigt ska få kontakt med de samlevnadsformer som kännetecknar en demokratisk och socialt inriktad arbetarrörelse som den svenska. Detta har under senare år allt mera stått klart för de flesta, och Unga Örnar får numera ett betydande stöd inte bara från ABF utan i hög grad också från den fackliga rörelsen och kooperationen.

Träffpunkt A är obestridligen ett intressant dokument. Den säger oss åtskilligt om var socialdemokratin står idag i organisatoriskt och politiskt avseende, men också något om vart den syftar i framtiden. I förordet till brevkursen om Träffpunkt A ut-säges några sanna ord om dess syfte: »Den inbjuder till eftertanke och debatt.» Förvisso gör den bådadera.

Det växande importöverskottet

Underskottet i den svenska utrikes-handeln under de tre första kvartalen 1965 uppgick till 1 843 milj. kr. Motsvarande tid 1964 stannade skillnaden vid 970 och året dessförinnan vid 820 milj. kr. Mellan 1964 och 1965 har underskottet alltså nästan fördubblats. Anledningen härtill är främst den starka importökningen. Importen under jan.—sept. 1965 uppgick till 16 603 milj. kr. jämfört med 14 436 samma tid 1964. Ökningen uppgår till 2 167 milj. kr. eller 15,0 procent. Samtidigt ökade exporten från 13 466 till 14 761 milj. kr. dvs med 1 295 milj. kr. eller 9,6 procent.

Valutareserven har utvecklats gynnammare än handelsbalansen. Under jan.—sept. 1964 ökade valutareserven med 765 och under samma period innevarande år med 315 milj. kr. Medan underskottet i handelsbalansen ökat med 872 milj. kr. så är ökningen i valutareserven bara 450 milj. kr. mindre än den var förra året. Skillnaden — 422 milj. kr. — kan möjligen sammanhånga med att våra utlandsaffärer i allt större utsträckning finansierats med hjälp av utländsk kreditgivning. En sådan utveckling förefaller i och för sig naturlig med tanke på den strama kreditmarknaden och det höga ränteläget inom landet.

När det gäller att förklara den kraftiga försämringen av handelsbalansen har man pekat på flera olika omständigheter. Så länge det inte fanns siffror för mer än de sex första månaderna, sades det att det var naturligt att importen forcerades före omsättningskatt höjningen vid halvårsskiftet. Den avmattning som därefter väntades har dock ännu så länge uteblivit. Det har också sagts att en bidragande orsak till den kraftiga importökningen är den prishöjning som ägt rum på vissa importvaror, särskilt metaller, eller att importökningen delvis varit av tillfällig natur och beting-

ats av lageruppbyggnad, bl.a. på järn- och stålområdet, eller att den sammanhänger med uppsvinget i industrins investeringsverksamhet. Det har även framhållits att ansvällningen av importen inte utgör hela förklaringen till balansförsämringen utan att förhållandena på exportsidan, t.ex. den relativt svaga marknadsutvecklingen för massa, också bidragit därtill.

Även om förklaringar av detta slag har fog för sig går det nog inte att komma ifrån att det finns anledning att uppfatta det växande importöverskottet som tecken på en begynnande överhettning eller överansträngning av den svenska ekonomin. Den inhemska efterfrågan är så högt uppdriven att de produktiva resurserna icke räcker till överallt. Knappheten blir särskilt kännbar inom de områden, där marginalerna är hårdast pressade och möjligheterna att konkurrera om arbetskraft och andra produktionsfaktorer följaktligen är mest begränsade. Detta gäller inte bara stora delar av exportindustrin utan också hemmamarknadsindustrier som arbetar under konkurrens utifrån.

De som bär ansvaret för den ekonomiska politiken har för närvarande anledning att följa förändringarna i utrikeshandeln med större uppmärksamhet än vanligt och att utforma sina åtgärder med speciell hänsyn till kraven på yttre balans.

Läkarhusen

En intressant kritik mot de s.k. läkarhusen har på senaste tiden framförts från socialdemokratiskt håll. I sjukvårdsstyrelsen i Stockholm har de socialdemokratiska ledamöterna krävt, att inte ens någon planering (!) för nya läkarhus bör få förekomma i avbidan på en »prövning» av hela frågan som uppenbarligen syftar till att sätta käppar i hjulet för denna metod att lösa den öppna sjukvårdens

problem.

Den aktuella kritiken synes röra sig med i princip två typer av argument. För det första hävdas, att taxorna vid läkarhusen är »för höga» — närmare bestämt cirka tio procent högre än vid besök hos privatpraktiserande läkare utanför läkarhus. Vid närmare eftertanke inses lätt, att detta förhållande inte kan anses oskäligt. Poängen med läkarhusen är ju, att dessa genom närvaron av ett ofta betydande antal specialister, tillgången till bättre röntgenutrustning och laboratorier erbjuder patienten bättre vårdmöjligheter än vad privatpraktikern normalt kan ställa till förfogande. Att dessa avsevärda fördelar kan erhållas till så blygsam extra-kostnad tyder i själva verket på att läkarhusen lyckats bra med rationalisering och kostnadspress.

En mera bisarr kritik går ut på att läkarhusen på ett otillbörligt sätt konkurrerar med sjukhusens polikliniker. Som det uttrycktes i en kostlig formulering i Stockholms-Tidningen (s) — »läkarhusen har dragit till sig allt större andel av det totala antalet läkarbesök i staden, på bekostnad av (!) den polikliniska taxebundna vården». Såväl poliklinikernas av arbete överlastade läkare och sjuksköterskor som framförallt de i timal väntande patienterna torde anse att den avlastning det gäller är en förlust som poliklinikorganisationen väl kan bära.

Att några av de aktuella argumenten mot läkarhusidén råkat bli stolliga hindrar dock ej, att kritiken är intressant och värd att tagas på allvar — inte som ett inlägg i debatten om rationell organisation av den öppna vården, men väl som symptom på socialdemokratins påfallande svårigheter att anpassa sitt tänkande efter ett föränderligt samhälles nya situationer. Läkarhusen innebär uppenbarligen en ny och, som erfarenheten redan bestyrkt, rationell lösning av de

problem den medicinska utvecklingen, tekniskt och vetenskapligt, medfört. Det ligger i sakens natur, att en ensam privatpraktiker inte kan tillgodogöra sig — eller rättare sagt sina patienter — dessa landvinningar annat än till en ringa del. Detta innebär icke, att denna typ av läkarpraktik i framtiden skulle sakna existensberättigande, men väl att den behöver en komplettering. Genom själva sin existens och framgången i den »konkurrens» med poliklinikerna som man från socialdemokratiskt håll beskärmar sig över, har läkarhusen visat, att denna komplettering *kan* åstadkommas i friare och effektivare former än de av samhället ägda och drivna jättemottagningarna. I denna situation reagerar socialdemokratien — man frestas nästan säga reflexartat — enligt mönster inpräntade i den tid då den överväldigande pressen att lösa fattigsamhällets problem gjorde att endast kvantitativa, standardiserande metoder tedde sig användbara. Hur befogat detta sätt att se de socialpolitiska problemen en gång kan ha varit, behöver nu inte diskuteras; säkert är att det är historiskt förklarligt att det kom att dominera under arbetarrörelsens uppbyggnads- och genombrottsår. Det betänkliga är, att socialdemokratien till den grad stelnat i traditionella tankemönster, att den inte är i stånd att se att ett modernt välståndssamhälle erbjuder problem som måste lösas med andra metoder än de som utarbetades i massfattigdomens samhälle. Ökad valfrihet, individuell service, visst inslag av marknadshushållning, enskild företagsamhet, friare organisationsformer på lägre nivå än den enorma officiella sjukvårdsbyråkratien — alla dessa drag är det som gör att läkarhusprincipen framstår som rimligare i dagens och morgondagens välståndssamhälle än de omhuldade poliklinikerna som förr tedde sig som den enda lösningen.

I stort sett är det just dessa drag som visar att systemet hör hemma i en annan tid än den förflutna fattigdoms-epok som fortfarande levererat socialdemokratins ideal och metoder; därav irritationen och strypningsförsöken. En psykologiskt förklarlig, men socialt beklaglig attityd.

OM Branting

Det kunde vara frestande att i red. Brantings andliga utveckling under kriget se en symbol för socialismens oförmåga att i en stor omvälvning sådan som den nuvarande vare sig hålla uppe sina gamla idéer eller finna några nya i stället. Men herr Branting är ingen »typ», utan en individualitet för sig själv; och det är enbart bittert att behöva konstatera den senaste fasen i hans utveckling. Trots all meningsskiljaktighet icke blott i fråga om många av hans syften utan även om det moraliskt berättigade i många av de medel han valt för dessa syften har han dock hittills av omdömesgilla i alla lägen betraktats icke blott som en av våra största politiska begåvningar utan även såsom en i vissa avgörande ögonblick ansvarsmedveten svensk man.

Svensk Tidskrift 1915